



ОЦІНКА ПАРАМЕТРІВ ГРУПОВОЇ
ЕФЕКТИВНОСТІ В ВОЛЕЙБОЛЬНИХ
КОМАНДАХ ВИСОКОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ

Олійник Ірина¹, Дорошенко Едуард²

¹Придніпровська державна академія фізичної культури і спорту

²Запорізький державний медичний університет

DOI: 10.32540/2071-1476-2019-1-091

Annotation

Introduction and aim of the research. The article considers the parameters of group efficiency in highly qualified sports teams. The influence of group performance indicators on the psychological climate of a sports team and its effectiveness in training and competitive activities is analyzed. The hypothesis of the study is to scientifically predict the possibility of improving the results of sports activities, taking into account indicators of group performance in the sports team.

The aim of the research is to analyze the indicators of group performance in highly qualified volleyball teams and determine its impact on sports results.

Material and methods of the research. The surveys were conducted during July-September 2019 in Zaporozhye. Volleyball players of the national women's national teams of Ukraine, the Republic of Belarus, the Republic of Estonia, as well as the Orbita-ZNU-ZRCYSS team participated in the study. The number of subjects was 49 volleyball players with sports qualification of a candidate for the master of sports, the master of sports and the masters of sports of international class.

Theoretical methods were used in the work (analysis and generalization of scientific and methodical literature); psychodiagnostic testing, using the questionnaire "Group effectiveness of the sports team"; methods of mathematical statistics.

Results. The authors studied the parameters of group efficiency in highly qualified volleyball teams. The connection of group efficiency with the peculiarities of interaction and the psychological climate of the sports team is revealed. The influence of group efficiency in a sports team on the result of training and competitive activities is analyzed.

Key words: volleyball, sports team, group efficiency, psychological climate, sports result.

Анотація

Вступ і мета дослідження. У статті розглянуто параметри групової ефективності в спортивних командах високої кваліфікації. Проаналізовано вплив показників групової ефективності на психологічний клімат спортивної команди та її ефективність в тренувальній та змагальній діяльності. Гіпотеза дослідження полягає у науковому передбаченні можливості покращення результатів спортивної діяльності при урахуванні показників групової ефективності в спортивній команді.

Мета дослідження – проаналізувати показники групової ефективності в волейбольних командах високої кваліфікації та визначити її вплив на спортивний результат.

Матеріал і методи. Дослідження проводились протягом липня-вересня 2019 року в місті Запоріжжі. В дослідженні взяли участь волейболістки національних збірних жіночих команд України, Республіки

Білорусь, Естонської Республіки, а також команди «Орбіта-ЗНУ-ЗОДЮСШ». Чисельність досліджуваних склала 49 волейболісток, які мають спортивну кваліфікацію кандидата в майстри спорту, майстра спорту та майстра спорту міжнародного класу.

В роботі були використані теоретичні методи (аналіз та узагальнення науково-методичної літератури); психодіагностичне тестування, за допомогою опитувальника «Групова ефективність спортивної команди»; методи математичної статистики.

Результати. Авторами були вивчені параметри групової ефективності в волейбольних командах високої кваліфікації. Розкритий зв'язок групової ефективності з особливостями взаємодії та психологічним кліматом спортивної команди. Проаналізований вплив групової ефективності в спортивній команді на результат тренувально-змагальної діяльності.

Ключові слова: волейбол, спортивна команда, групова ефективність, психологічний клімат, спортивний результат.

Анотація

Введение и цель исследования. В статье рассмотрены параметры групповой эффективности в спортивных командах высокой квалификации. Проанализировано влияние показателей групповой эффективности на психологический климат спортивной команды и ее эффективность в тренировочной и соревновательной деятельности. Гипотеза исследования заключается в научном предвидении возможности улучшения результатов спортивной деятельности при учете показателей групповой эффективности в спортивной команде.

Цель исследования – проанализировать показатели групповой эффективности в волейбольных командах высокой квалификации и определить ее влияние на спортивный результат.

Материал и методы. Исследования проводились в течение июля-сентября 2019 года в городе Запорожье. В исследовании приняли участие волейболистки национальных сборных женских команд Украины, Республики Беларусь, Эстонской Республики, а также команды «Орбита-ЗНУ-ЗОДЮСШ». Численность исследуемых составила 49 волейболисток, которые имеют спортивную квалификацию кандидата в мастера спорта, мастера спорта и мастера спорта международного класса.

В работе были использованы теоретические методы (анализ и обобщение научно-методической литературы); психодиагностическое тестирование, с помощью опросника «Груповая эффективность спортивной команды»; методы математической статистики.

Результаты. Авторами были изучены параметры групповой эффективности в волейбольных командах высокой квалификации. Раскрыта связь групповой эффективности с особенностями взаимодействия и психологическим климатом спортивной команды. Проанализировано влияние групповой эффективности в спортивной команде на результат тренировочно-соревновательной деятельности.

Ключевые слова: волейбол, спортивная команда, групповая эффективность, психологический климат, спортивный результат.

Вступ. В зв'язку з інтенсивним зростом вимог до сучасного спорту, зокрема волейболу, керівництво команди, тренера та спортсмени змушені шукати нові ефективні засоби вдосконалення всіх видів підготовки. Психологічна підготовка не є виключенням. Волейбол, будучи командним видом спорту, на пряму залежить від індивідуальних та групових показників, які, безумовно, впливають на результат тренувальної та змагальної діяльності. Одним з таких показників є групова ефективність.

Вирішальне значення у про-

сторі спільної діяльності спортивної складає характеристика якості спортивної взаємодії. Спортивна діяльність відбувається переважно в умовах «відкритої», безпосередньої колективності: спортсменів, тренерів, наукових співробітників, спортивних керівників і організаторів, суддів, лікарів, масажистів, відповідальних за матеріально-технічне і інформаційне забезпечення тренувальних занять і змагань та інших, які стають між собою в певну багатфункціональну регламентовану правилами взаємодію. Без цієї взаємодії (суперників чи партне-

рів по команді) акт спортивної боротьби неможливий [10].

Правильне усвідомлення ефективності будь-якої дії, заходу або процесу ґрунтується на здатності досягати мети («ефекту»), на яку вони спрямовані. Ефект в цьому сенсі можна розуміти як абсолютний показник результату будь-якої дії, процесу, діяльності або взаємодії, безпосередньо досягнутий від її здійснення. При цьому він може бути як позитивним, так і негативним.

Поняття «ефективність» є відносним показником результативності, її властивістю, яка харак-

теризує процес функціонування системи, що полягає в її здатності давати певний ефект, а дієвість такої здатності, тобто результативність, співвіднесена з ресурсними витратами. На відміну від «ефекту», «ефективність» може бути лише позитивною величиною, ціннісною характеристикою отриманого результату, що базується на здатності вирішувати практичні завдання з найменшою кількістю затрат ресурсів (функціональних, регулятивних, часових, матеріальних тощо) [7].

Отже, ефективність спільної діяльності спортивної команди можна визначити як консолідований результат взаємодії складно-організованих взаємопов'язаних компонентів спільної діяльності з утворенням цілісної системи, унікальність організації якої детермінує низку функціональних параметрів групового суб'єкта та визначає якість спільних дій. Основними показниками, що зумовлюють якість спільних дій спортивної команди в нашому дослідженні, є групові: ідентичність, суб'єктність, ролі, взаємодія, організованість і самооцінка [2; 8].

Незважаючи на активні прикладні дослідження, уявлення про групову ефективність спортивної команди, її зміст і структуру не можна повною мірою назвати сталими. Ідея вивчення групової ефективності з'явилася в працях А. Бандури, який запропонував розглядати її як функціональне розширення індивідуальної ефективності, хоч і не еквівалентну сумі індивідуальної самоефективності групи.

Групова ефективність, на його думку, включає в себе самосприйняття учасників групи щодо можливостей її діяльності, взаємодії між членами групи для досягнення загального успіху. Водночас автор визначив феномен групової ефективності як «загальне переконання групи в спільних можливостях організувати і виконувати спільні дії, необхідні для

досягнення певного результату» [13].

Групова ефективність – це сума зусиль всіх членів групи. Проте слід зауважити, що ефект синергічності досягається нерідко в результаті злагодженої спільної діяльності, робить її більш ніж простою сумою індивідуальних дій, виділяючи, таким чином, у самостійний феномен. При з'єднанні індивідуальної і групової ефективності ми отримуємо рівень оцінювання ефективності спільних дій – організаційний, що дає можливість визначити якість спільної діяльності [1].

Іншою назвою групової ефективності у спортивній діяльності є командна ефективність чи командна впевненість. Командні переконання впливають на поведінку групи, завдання команди, рівень зусиль, які команда докладає до роботи і стану, в якому команда перебуватиме під час спільної спортивної діяльності.

Групова ефективність поєднує самосприйняття учасників групи щодо можливостей її дій, взаємодії між членами групи для досягнення загального успіху. Водночас феномен групової ефективності почали розуміти як переконання групи у власних можливостях організувати й виконувати спільні дії, необхідні для досягнення результату. Ефективністю спільної діяльності спортивної команди є консолідований результат взаємодії складноорганізованих взаємопов'язаних компонентів спільної діяльності з утворенням цілісної системи, унікальність організації якої детермінує низку функціональних параметрів групового суб'єкта та визначає якість спільних дій [3; 4].

В той же час інтерес становлять питання систематизації факторів, що лімітують групову ефективність, серед яких можна виділити: виникнення напруги, конфліктності в міжособистісних відносинах, низька згуртованість команди; наявність несумісності

на психологічному рівні; невідповідність кваліфікації спортсменів поставленому завданню; присутність в команді спортсменів з домаганнями, які не відповідають їх можливостям, високою агресивністю і рівнем домінування, охочі взяти на себе роль лідера; розбіжності в окремих членів команди в самооцінці здібностей, з рівнем майстерності та оцінкою цих здібностей командою в цілому; зниження майстерності та самовіддачі у партнерів по команді внаслідок порушення ними тренувального режиму; наявність прихованої конкуренції між гравцями за місце в основному складі; наявність в команді «любленців» тренера; нав'язування тренером ігрового стилю, який не відповідає перевагам і можливостям спортсменів; низький рівень сприйняття тренера як особистості і як фахівця; невідповідність результатів виступу в змаганнях очікуванням команди; наявність в команді угруповань, які по-різному ставляться до установок тренера, до нормативних приписів, прийнятих в цій команді та ін. [5].

В процесі підготовки до змагальної діяльності, спортсмен формує судження про власну здатність її виконати. Ці судження про ефективність діяльності впливають на мислення, емоції, а також конкретні дії, інтегруючи загальний стан, ефектом якого є почуття «впізнання» ситуації, відносна рівновага почуттів та переживань, інтегрованих у вигляді загального образу змагальної дії та віри у власні функціональні та регулятивні можливості для успішного вирішення ситуації. Саме так визначив самоефективність (індивідуальну ефективність) на підставі власних досліджень А. Бандура «віра в себе і свої можливості організувати і виконати дії, необхідні для виконання завдання» [13].

Дослідниками було визначено чотири ключові ознаки ефектив-

Таблиця 1

**Міри розподілу показників за опитувальником групової ефективності
волейбольній команді національної збірної України (n=12)**

Міри розподілу/параметр	Здібність	Єдність	Стойкість	Підготовленість	Зусилля
Середнє арифметичне / M	36,1	34,67	32,42	35,67	36,17
Стандартна помилка / SDx	1,66	1,9	1,47	1,72	1,41
Стандартне відхилення / S	5,76	6,58	5,11	5,97	4,88
Сума	433	416	389	428	434
Медіана / Me	39	36	34	38	39
Мода / Mo	40	35	34	40	39
Дисперсія вибірки / D	33,17	43,33	26,08	35,7	23,79
Ексцес / Ex	1,811	6,384	-0,523	1,628	1,296
Асиметричність / A	-1,688	-2,347	-0,57	-1,667	-1,43
Мінімальне значення	23	16	24	23	25
Максимальне значення	40	40	40	40	40

ної команди: співпраця, розмаїтість завдань, відповідальність за всю роботу в цілому та її аналіз. Зазвичай цілі, що висувуються перед командою, не можуть бути досягнуті окремими її членами через обмеженість у часі та ресурсах, а також через неможливість одного члена команди оволодіти всіма необхідними знаннями й уміннями.

Я.Л. Коломинський виділив два правила, принципово важливих для ефективної роботи команди: перше – «мінімально оптимальний розмір команди» – зайві особи руйнівні діють на командну взаємодію; друге – точне позиціонування учасників, визначення для кожного особливого місця й ролі в командній роботі [6].

Соціально-психологічні властивості групових суб'єктів в оптимальних, напружених і експериментальних умовах актуалізуються різною мірою, різні показники надійності малих груп мають неоднаковий ступінь вираженості [12]. Групи високого рівня організованості в напружених умовах виконують спільну діяльність безвідмовно, з мінімальним розмахом кращих і гірших результатів. Члени цієї групи більш значущим вважають узгодження

спільної діяльності та ретельну розробку плану, необхідного для досягнення групових цілей. Групи середнього рівня організованості безвідмовно діють в особливо мотивованій діяльності в напружених умовах спільної діяльності, тоді як у буденній – безвідмовність дещо нижча. Групи низького рівня організованості безвідмовно діють і характеризуються істотним зниженням в напружених умовах спільної діяльності порівняно з оптимальними умовами, де особливо помітно зростає кількість відмов.

Ділові та особистісні відносини, що існують в команді, найчастіше не збігаються. У командах низького рівня і в молодих командах особистісні, емоційні відносини домінують над діловими. У зрілих командах, як правило, ділові відносини переважають над особистісними. Ідеальним є збіг позитивних відносин в команді і за діловими, і за особистісними сферами, однак, для успішного виступу команди це не є обов'язковим.

Морально-психологічні стосунки виникають у процесі дії групової ефективності, а саме: відношень дружби, партнерства, взаємодопомоги і взаємо-

підтримки. Відношення дружби і партнерства за умов високого рівня групової ефективності породжують згуртованість, дух взаємодопомоги, підтримки, почуття задоволення від результату колективних зусиль.

Науковці В. П. Румянцева, Л. М. Руйбіте розглядали керівництво як найважливіший фактор у розвитку ефективності спільної діяльності. Тренер формує ті якості членів команди, які забезпечують активну, дружню і ефективну роботу. Позитивний настрій на майбутні змагання більшою мірою забезпечується тренером. Таким чином, тренер суттєво впливає практично на всі фактори, що певною мірою визначають соціально-психологічний клімат спортивної команди. Вміння тренера побудувати правильні ділові та особисті відносини зі своїми вихованцями, створити гарний робочий контакт, полегшує вирішення спортивно-педагогічних завдань, сприяє формуванню гармонійної особистості спортсменів, розкриттю їх потенціальних можливостей [11].

Відомо, що чим вищі переконання команди у груповій ефективності, тим сильніша її стійкість перед труднощами і не-

Міри розподілу показників за опитувальником групової ефективності в волейбольній команді національної збірної Республіки Білорусь (n=12)

Міри розподілу/параметр	Здібність	Єдність	Стійкість	Підготовленість	Зусилля
Середнє арифметичне / M	36,4	36,6	35,8	35,9	36,33
Стандартна помилка / SDx	0,79	0,73	0,88	0,84	1
Сума	437	440	430	431	436
Стандартне відхилення / S	2,75	2,53	3,04	2,91	3,47
Медіана / Me	37	37	35,5	36	37
Мода / Mo	37	34	35	34	40
Дисперсія вибірки / D	7,54	6,42	9,24	8,45	12,01
Ексцес / Ex	-0,761	-0,726	-0,024	-0,728	-0,691
Асиметричність / A	-0,398	-0,354	-0,695	-0,114	-0,664
Мінімальне значення	32	32	30	31	30
Максимальне значення	40	40	40	40	40

вдачами, тим вища результативність розвитку групової ефективності та досягнення командної мети. Зазвичай, важливим завданням для тренерів є підвищення якості індивідуальної діяльності спортсменів у спільній діяльності в спортивних командах. Основна увага при цьому повинна приділятися визначенню основних показників груп і факторів, що на них впливають. Найбільш часто цього досягають через розвиток навичок міжособистісної взаємодії, підвищення згуртованості команди і встановлення найбільш сприятливого формату сумісності групових дій. Аналіз наукових досліджень свідчить, що групова ефективність спортивних команд цілком залежить від кількісного і якісного складу, структури, узгодження функцій та успішної організації спільних (тренувальних) дій спортсменів [2; 17].

Психологічний клімат в команді впливає на групову ефективність спортивної команди. Адже, залежно від сформованих у групі міжособистісних відносин у ній може утворюватися різний психологічний клімат. Під цим поняттям розуміють більш-менш стабільне переважне настроїв в колективі [15; 16].

При умові низького рівня групового розвитку зазвичай переважають неформальні відносини. В командах високої кваліфікації команди виражено переважають формальні, ділові відносини, які абсолютно не обов'язково повинні пригнічувати особисті.

На міжособистісних відносини в групі впливає значимість для кожного члена команди оточуючих його людей. Чим вище рівень значущості, тим більший вплив на окрему особистість здатна надати група. Ступінь подібного впливу і, відповідно, зміна можливостей людини, що діє у складі групи, називаються груповий ефективністю [14].

Гіпотеза дослідження полягає у науковому передбаченні можливості покращення результатів спортивної діяльності при урахуванні показників групової ефективності в спортивній команді.

Мета дослідження – проаналізувати показники групової ефективності в волейбольних командах високої кваліфікації та визначити її вплив на спортивний результат.

Завдання дослідження:

1. Дослідити й проаналізувати дані науково-методичної літера-

тури і мережі «Інтернет» з питань вивчення групової ефективності в спортивній команді.

2. Вивчити показники групової ефективності в досліджуваних спортивних командах високої кваліфікації.

3. Розкрити зв'язок групової ефективності з особливостями взаємодії та психологічним кліматом спортивної команди.

4. Проаналізувати вплив групової ефективності в спортивній команді на результат тренувально-змагальної діяльності.

Матеріал та методи дослідження. Дослідження проводились протягом липня-вересня 2019 року в місті Запоріжжі. В дослідженні взяли участь волейболістки національних збірних жіночих команд України, Республіки Білорусь, Естонської Республіки, а також команди «Орбіта-ЗНУ-ЗОДЮСШ». Чисельність досліджуваних склала 49 волейболісток, які мають спортивну кваліфікацію кандидата в майстри спорту, майстра спорту та майстра спорту міжнародного класу.

В роботі були використані теоретичні методи (аналіз та узагальнення науково-методичної літератури); психодіагностичне

Таблиця 3

**Міри розподілу показників за опитувальником групової ефективності
волейбольній команді національної збірної Естонії (n=12)**

Міри розподілу/параметр	Здібність	Єдність	Стійкість	Підготовленість	Зусилля
Середнє арифметичне / M	32,3	32,8	32,1	31,8	33,4
Стандартна помилка / SDx	1,02	0,78	0,76	0,88	1
Стандартне відхилення / S	3,55	2,7	2,64	3,04	3,48
Сума	388	393	385	382	401
Медіана / Me	33,5	32	33	31,5	33
Мода / Mo	28	32	35	33	33
Дисперсія вибірки / D	12,61	7,3	6,99	9,24	12,08
Ексцес / Ex	-0,944	0,071	-1,191	-0,127	0,968
Асиметричність / A	-0,563	0,816	-0,497	0,447	-0,421
Мінімальне значення	26	29	28	27	26
Максимальне значення	37	38	35	37	39

тестування, за допомогою опитувальника «Групова ефективність спортивної команди» [9]; методи математичної статистики.

Результати дослідження. В результаті проведення дослідження в волейбольній команді національної збірної України ми отримали такі результати: стосовно параметру «здібність» – оцінка 36,1 стосовно параметру «єдність» – 34,67, стосовно параметру «стійкість» – 32,42, стосовно параметру «підготовленість» – 35,67 та параметру «зусилля» – 36,17 (табл. 1). Ці результати свідчать про доволі високий рівень групової ефективності в спортивній команді. Члени колективу готові співпрацювати один з одним, висловлювати підтримку та прагнути до нових перемог.

Після оцінки результатів національної збірної Республіки Білорусь було виявлено, що спортсменки демонструють найвище значення в параметрі «здібність» (36,4) Це свідчить про швидке набуття, закріплення і ефективне використання знань, умінь і навичок на практиці, можливості демонструвати набутий досвід більш високої майстерності, ніж суперник. Найбільш результативні значення за параметром «стій-

кість» було виявлено у команді національної збірної Республіки Білорусь (35,8), що вказує на підвищену командну оцінку опору можливим невдачам, а також стійкий стан до переповненої непохитності, рішучості та наполегливості у спільних діях у реалізації поставлених командних завдань.

Характеристика параметру «єдність» дала змогу спортсменам зробити припущення про важливість цієї оцінки, яка вказує на єдність думок, що увінчує процес вироблення групового рішення і є позитивним мотиваційним чинником як ефективної спортивної діяльності кожного спортсмена, так і групи загалом.

Найвищі значення за параметром «єдність» (36,6) та за параметром «підготовленість» (35,9) було зафіксовано у спортсменів національної збірної Республіки Білорусь, що, очевидно, є наслідком внутрішньо психологічного налаштування та в кінцевому результаті визначає позитивну динаміку спільної діяльності спортсменів. Найвищі значення за показником «зусилля» також було виявлено в команд національної збірної Республіки Білорусь (36,3), що вказує на високу

оцінку командних реальних можливостей, необхідних для виконання спільної діяльності, спрямованої на досягнення заданої мети (табл. 2).

Аналізуючи результати дослідження в волейбольній команді національної збірної Естонської Республіки слід зазначити, що: за чотирма показниками ця команда отримала найнижчі оцінки. А саме: за параметром «здібність» спортсменки отримали оцінку 32,3, за параметром «єдність» оцінку 32,8, за параметром «підготовленість» оцінку 31,8, за параметром «зусилля» оцінку 33,4. За параметром «стійкість» спортивна команда отримала оцінку 32,1, що вказує на середній результат серед досліджуваних команд. Отримані бали свідчать про нестабільність у продуктивності команди та успішності її діяльності (табл. 3).

В результаті проведеного дослідження в спортивній команді «Орбіта-ЗНУ-ЗОДЮСШ» ми отримали такі результати: стосовно параметру «здібність» – оцінка 336,6 стосовно параметру «єдність» – 34,8, стосовно параметру «підготовленість» – 33,3 та параметру «зусилля» – 34,6. Менш результативні показники за

Таблиця 4

**Міри розподілу показників за опитувальником групової ефективності
спортивної команди «Орбіта-ЗНУ-ЗОДЮСШ» (n=13)**

Міри розподілу/параметр	Здібність	Єдність	Стійкість	Підготовленість	Зусилля
Середнє арифметичне / M	33,6	34,8	31,1	33,3	34,6
Стандартна помилка / SDx	1,22	0,95	1,11	1,18	1
Стандартне відхилення / S	4,41	3,44	4,02	4,25	3,62
Сума	437	453	405	433	450
Медіана / Me	34	35	31	33	35
Мода / Mo	34	35	27	32	39
Дисперсія вибірки / D	19,42	11,81	16,14	18,06	13,1
Ексцес / Ex	3,576	-0,929	-1,06	0,492	-1,146
Асиметричність / A	-1,449	-0,166	-0,197	-0,583	-0,268
Мінімальне значення	22	29	24	24	29
Максимальне значення	40	40	37	39	39

параметром «стійкість» виявили спортсмени у команді «Орбіта-ЗНУ-ЗОДЮСШ» (31,1). Ймовірно, це можна пояснювати командною невпевненістю у подоланні багатьох, в тому числі раптово виникаючих перешкод різного ступеня складності.

Висновки. Можна зробити висновки, що групова ефективність – це інтегративна характеристика якості спільної діяльності, що відображає загальне переконання команди в можливостях організувати і виконати спільні дії, які необхідні для певного результату.

Слід зауважити, що кількісне та якісне співвідношення показників групової ефективності в спортивних командах, обумовлює

особливості взаємодії всередині неї, стає одним із чинників впливу на психологічний клімат.

Отримані результати дозволили сформуванню цілісного уявлення про природу взаємозв'язків групової ефективності в просторі спільної діяльності, а також зробити висновок про її феноменологічну відокремленість, з одного боку, та, водночас, взаємопов'язаність з іншими психологічними детермінантами спільної діяльності спортивної команди.

Перспективою подальших досліджень вбачаємо в вивченні показників групової ефективності в волейбольних командах різної кваліфікації.

Основні моменти. Слід зауважити, що показники групової ефективності в спортивній команді залежать від рівня групового розвитку.

Вдячності. Окрема подяка президенту Федерації волейболу України Михайлу Григоровичу Мельнику, тренерському складу та керівництву національних збірних жіночих команд України, Республіки Білорусь, Естонської Республіки, а також команди «Орбіта-ЗНУ-ЗОДЮСШ» з волейболу за підтримку і допомогу в організації та проведенні досліджень.

Конфлікт інтересів. Автор заявляє про відсутність будь-якого конфлікту інтересів.

Література

1. Войтенко С.М., Колосов А.Б. Програма розвитку групової ефективності спортивних команд: навч. метод. вказівки. Вінниця: ОЦ ВНАУ, 2018. 120 с
2. Войтенко С.М. Методика підвищення групової ефективності спортивних команд : навч.-метод. посіб. Вінниця: ОЦ ВНАУ, 2015. 122 с.
3. Войтенко С.М. Підвищення групової ефективності волейбольної команди на етапі спеціалі-

References

1. Voitenko S.M., Kolosov A.B. The program of development of group efficiency of sports teams: textbook. method. instructions. Vinnytsia: OC VNAU, 2018. 120 p
2. Voitenko S.M. Methods of increasing the group efficiency of sports teams: teaching method. way. Vinnytsia: OC VNAU, 2015. 122 p.
3. Voitenko S.M. Improving the group efficiency of the volleyball team at the stage of specialized basic

- зованої базової підготовки. Фізична активність, здоров'я і спорт. 2015. № 4(22). С. 19-27.
4. Войтенко С.М. Порівняльний аналіз змагальної діяльності волейбольних команд із різним рівнем групової ефективності. Фізична культура, спорт та здоров'я нації : зб. наук. пр. Вінниця, 2016. Вип. 1. С. 271-278.
 5. Войтенко С.М. Порівняльний аналіз якісних показників ефективності спільної діяльності в спортивних командах з різним типом взаємодії. Фізична культура, спорт та здоров'я нації : зб. наук. пр. Вінниця, 2015. Вип. 19, т. 2. С. 51-60.
 6. Коломинский Я.Л. Психология взаимоотношений в малых группах: общ. и возраст. Особенности: учеб. Пособие. 2-е изд., доп. Минск: Тетра Системс, 2000. 431 с.].
 7. Колосов А.Б. Методические повышения эффективности совместной деятельности спортивных команд. Физическая культура и спорт в жизни студенческой молодежи: материалы 2-й междунар. науч.-практ. конф. посвящ. 300-летию города Омска. Омск, 2016. Режим доступа: [htt://elibraru./item.asp?id=24134332](http://elibraru./item.asp?id=24134332)
 8. Колосов А.Б. Оцінка спільної діяльності спортивних команд різної кваліфікації. Спортивний вісник Придніпров'я. 2016. № 1. С. 58-63.
 9. Колосов А.Б., Войтенко С.М. Психометрична адаптація опитувальника групової ефективності спортивної команди. Актуальні проблеми фізичної культури і спорту. 2014. Вип. 32 (4). С. 46-51.
 10. Родионов, В.А., Родионов А.В., Сивицкий В.Г. Спортивная психология: учебник для академического бакалавриата. Москва: Издательство Юрайт, 2015. 367 с. ISBN 978-5-9916-3996-5.
 11. Румянцева В.П. Некоторые особенности социальной перцепции в спортивно-игровых командах. Пути мобилизации функциональных резервов спортсмена. Ленинград ГДОИФК им. П. Ф. Лесгафта, 1984. С. 122-128.
 12. Сарычев С.В. Надежность группы в напряженных и экстремальных ситуациях совместной деятельности (социально-психологические основы). Курск: Изд-во Курск. гос. унта, 2007. 155 с.].
 13. Bandura A. Social foundations of thought and action: A social cognitive theory. Englewood Cliffs, NJ. : Prentice-Hall., 1986. 617 p.].
 14. Belbin R.M., Management Teams: Why They Succeed or Fail, Butterworth Heinemann, 2003. P. 246.
 15. Huzar V.N., Shalar O.G., Norik A.O. Relationship as an aspect of psychological climate of women's soccer team. Physical education of students. Germany. 2014. Vol. 2. P. 8-12.
 16. McLaren C.D., Mah E., Spink K.S. Psychological climate and social support among male and female training. Physical activity, health and sports. 2015. № 4 (22). Pp. 19 - 27.
 4. Voitenko S.M. Comparative analysis of competitive activities of volleyball teams with different levels of group efficiency. Physical culture, sports and health of the nation: coll. Science. Vinnytsia Ave., 2016. Issue. 1. pp. 271 - 278.
 5. Voitenko S.M. Comparative analysis of qualitative indicators of the effectiveness of joint activities in sports teams with different types of interaction. Physical culture, sports and health of the nation: coll. Science. Vinnytsia Ave., 2015. Issue. 19, vol. 2. pp. 51 - 60.
 6. Kolominsky Y.L. Psychology of relationships in small groups: Society. and age. Features: textbook. Manual. 2nd ed., Ext. Minsk: Tetra Systems, 2000. 431 p.].
 7. Kolosov A.B. Methodical increase of efficiency of joint activity of sports teams. Physical culture and sports in the life of student youth: materials of the 2nd international. scientific-practical conf. dedicating. 300th anniversary of the city of Omsk. Omsk, 2016. Access mode: [htt://elibraru./item.asp? Id = 24134332](http://elibraru./item.asp? Id = 24134332)
 8. Kolosov A.B. Evaluation of joint activities of sports teams of different qualifications. Sports Bulletin of the Dnieper. 2016. № 1. P. 58 - 63.
 9. Kolosov A.B., Voitenko S.M. Psychometric adaptation of the questionnaire of group efficiency of a sports team. Actual problems of physical culture and sports. 2014. Vip. 32 (4). Pp. 46 - 51.
 10. Rodionov, V.A., Rodionov A.V., Sivitsky V.G. Sports psychology: a textbook for the academic bachelor's degree. Moscow: Yurayt Publishing House, 2015. 367 p. ISBN 978-5-9916-3996-5.
 11. Rumyantseva V.P. Some features of social perception in sports and game teams. Ways to mobilize the functional reserves of the athlete. Leningrad GDOIFK them. P. F. Lesgaft, 1984. S. 122 - 128.
 12. Sarychev S.V. Reliability of the group in tense and extreme situations of joint activities (socio-psychological foundations). Kursk: Izd-vo Kursk. state University, 2007. 155 p.].
 13. Bandura A. Social foundations of thought and action: A social cognitive theory. Englewood Cliffs, NJ. : Prentice-Hall., 1986. 617 p.].
 14. Belbin R.M., Management Teams: Why They Succeed or Fail, Butterworth Heinemann, 2003. P. 246.
 15. Khuzar V.N., Shalar O.G., Norik A.O. Relationship as an aspect of the psychological climate of women's soccer team. Physical education of students. Germany. 2014. Vol. 2. P. 8-12.
 16. McLaren C.D., Mah E., Spink K.S. Psychological climate and social support among male and female

16. McLaren C.D., Mah E., Spink K.S. Psychological climate and social support among male and female team athletes: Does perceiving the team environment matter? *Journal of Exercise, Movement, and Sport*. 2016. Vol. 48. №1. P. 118-119.
17. Morgan S.H., Newland A., Newton M., Podlog L., Baucom B.R. Perceptions of the Social Psychological Climate and Sport Commitment in Adolescent Athletes: A Multilevel Analysis. *Journal of Applied Sport Psychology*. 2017. Vol. 29. P. 75-87.
- team athletes: Does perceiving the team environment matter? *Journal of Exercise, Movement, and Sport*. 2016. Vol. 48. №1. P. 118-119.
17. Morgan S.H., Newland A., Newton M., Podlog L., Baucom B.R. Perceptions of the Social Psychological Climate and Sport Commitment in Adolescent Athletes: A Multilevel Analysis. *Journal of Applied Sport Psychology*. 2017. Vol. 29. P. 75-87.

Олійник Ірина

Придніпровська державна академія фізичної культури і спорту
Україна, м. Запоріжжя, вул. Космічна 124 Б/27;
email: oleynikmikel.1991@ukr.net, тел. +380632208810

Дорошенко Едуард

Запорізький державний медичний університет,
Україна, м. Запоріжжя, вул. Хакавська 7/67;
email: doroe@ukr.net, тел. +380503220257